

УДК: 35.01:330.357**Бурик Зоряна**

*старший викладач кафедри регіонального управління
та місцевого самоврядування
ЛРІДУ НАДУ при Президентові України, к.держ.упр.*

**ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТЬ: СТАЛИЙ РОЗВИТОК,
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ,
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

У науковій статті проаналізовано основні підходи до розуміння сталого розвитку. Розкрито зміст понять: «державне управління», «державне регулювання». Виявлено, що на рівні загальної науки управління, у державного регулювання, як і державного управління співпадають сфери застосування, проте управлінський вплив для досягнення мети та цілей спрямований дещо по-різному. На основі проведеного аналізу визначено сутність понять: «сталий розвиток», «державне регулювання сталого розвитку».

Ключові слова: держава, гармонізація, сталий розвиток, державне управління, державне регулювання, державне регулювання сталого розвитку.

Zoryana Buryk

*Senior Lecturer of the Department of Regional Administration and Local Self-Government
of the LRIPA NAPA under the President of Ukraine, PhD in Public Administration*

**TRANSPARENCY OF MENTION CONDITION: SUSTAINABLE
DEVELOPMENT, STATE ADMINISTRATION, STATE REGULATION, STATE
REGULATION
OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Problem statement in general and its connection with important scientific or practical tasks. The formation of the concept of sustainable development formed various author's approaches and interpretations of its essence. In addition, the interpretation of the essence of state regulation for achieving sustainable development and its peculiarities, as compared with public administration, becomes of great importance.

The analysis of recent researches and publications. Questions of the interpretation of the essence of sustainable development were investigated by such scholars as: G. H. Brundtland, H. E. Daly, D. Meadows, D. L. Meadows, B. J. Richardson, as well as by national scientists: I. K. Bystriakova, O. H. Bilous, Ye. M. Borshchuk, B. V. Burkynskyi, L. V. Didkivska, V. M. Heeits, Z. V. Herasymchuk, I. A. Hrydzhuk and others. At the same time, the issue of public administration and regulation for provision of sustainable development has been investigated by scholars very fragmentarily.

Formulating of the aims of the article (problem description). The purpose of the scientific article is to elucidate the essence of concepts of sustainable development, state regulation of sustainable development.

Presentation of the main research material with the full substantiation of the scientific results obtained. The concept of sustainable development (from the English - *sustainable*

development) is quite controversial because combines two opposing conceptions: constancy (stability) and includes: "*sustain*", which means to support and "*able*" - the one with the ability) and development (the movement forward) (the term "*development*" clearly indicates development, evolution, growth, improvement, advancement). The term "sustainable development" appeared in 1987 in the report «Our Common Future» by G. H. Brundtland.

Sustainable development can be determined as a regulated process of harmonizing of productive forces, social, economic and environmental components, aimed at the use of conservation and phased restoration of the integrity of the natural environment, the creation of opportunities and the achievement of the appropriate quality of life of people.

State regulation in many scientific works is also defined as a function of public administration, which is determined by the fuzzy certainty of scientific views on the interconnection of these concepts. In order to understand the differences in approaches to the definition of these concepts, determine the scope and the mechanism of their actions, let's analyze each one, and also define the system of interconnections between them.

Having analyzed the above approaches, it should be considered that the perception of state regulation as one of the functions of management will accurately determine the content of the concept. Other explanations, in this case, will help elaborate such a function by defining the methods for implementing the latter. As a conclusion, on the whole, there are no contradictions regarding the above approaches when considering issues of public administration. And the formation of a variety of approaches is due to the fact that each author examines state regulation through the lens of his own work.

In the course of the study it has been found that the state regulation of sustainable development implies organized systematic actions to ensure the sustainable and balanced functioning of the economic, ecological and social subsystems, aimed at improving the quality and raising the standard of living of the population.

The basis of public administration and state regulation is the process of targeted state influence. It should be noted that in the context of this study, the term "*targeted state influence*" means organizing, regulating and controlling actions of the authorities.

The use of indirect methods of managerial influence prevails in state regulation, that is, those, that stimulate the development of the environment (encouraging, stimulating). However, the use of direct methods of influence (straightforward) (regulatory, administrative) is also necessary in state regulation, so state regulation is closely linked to public administration, and is impossible without state control.

State regulation as well as public administration is manifested through the process of targeted influence. These theses indicate that *the functional sphere of the influence of state regulation may include a controlling influence on objects that are not necessarily subordinated to the relevant executive body, when public administration is understood as an influence on subordinate (subordinate, jurisdictional) objects.*

Accordingly, *state regulation of sustainable development* may be a dynamic process of state influence on sustainable development processes, as well as stimulation of the flexible interaction between social and market actors, the nature of which is formed and determined by the social behavior of these entities in order to ensure sustainable development.

Accordingly, *state regulation of sustainable development*, should be defined as supporting, compensating and regulating activity of the state, realized on the basis of theoretical and methodological principles (doctrines, concepts, values, principles, guidelines, goals, aims) through a system of organized, purposeful, complex actions (measures) and mechanisms for their

achievement (means, methods, levers and instruments of influence) and aimed at creating favorable conditions and environment for ensuring balanced development of the economic-socio-ecological environment (economic growth, achieving social stability, raising the level of global competitiveness of the country in terms of ensuring environmental sustainability) through the stimulation of innovation processes, the rational use of available resources, the development of ecosystems, aimed at improving quality and raising the standard of living of the population.

Conclusions from this study and prospects for further exploration in this direction. The obtained research results allow to define a rather clear system of interconnections between the concepts of "state regulation", "public administration", "state policy", "targeted influence" within the framework of the system approach (i.e., each concept is considered as a certain system having its components and structure). Research questions of state regulation components of sustainable development can be perspective issues in the context of further research.

Key words: state, harmonization, sustainable development, state administration, state regulation, state regulation of sustainable development.

Зоряна Бурик

*старший преподаватель кафедры регионального управления
и местного самоуправления ЛРИГУ НАГУ при Президенте Украины, к.гос.упр.*

ТРАКТОВКА СУЩНОСТІ ПОНЯТИЙ: УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ, ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ, ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ, ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

В научной статье проанализированы основные подходы к пониманию устойчивого развития. Раскрыто содержание понятий: «государственное управление», «государственное регулирование». Выявлено, что на уровне общей науки управления, у государственного регулирования, как и государственного управления совпадают сферы применения, однако управляющее воздействие для достижения целей направлено несколько по-разному. На основе проведенного анализа определена сущность понятий: «устойчивое развитие», «государственное регулирование устойчивого развития».

Ключевые слова: государство, гармонизация, устойчивое развитие, государственное управление, государственное регулирование, государственное регулирование устойчивого развития.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Становлення концепції сталого розвитку сформувало різні авторські підходи та трактування щодо її сутності. Окрім того, важливого значення набуває трактування сутності державного регулювання для досягнення сталого розвитку та його особливостей, порівняно із державним управлінням. Це суттєво підвищує актуальність наукової статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання трактування сутності сталого розвитку досліджували: Г. Х. Брундтланд (G. H. Brundtland), І. Дейлі (H. E. Daly), Д. Медоус (D. Meadows), Д. Л. Медоус (D. L. Meadows), Дж. Річардсон (B. J. Richardson) та вітчизняні

науковці: І. К. Бистрякова, О. Г. Білорус, Є. М. Борщук, Б. В. Буркинський, Л. В. Дідківська, В. М. Геєць, З. В. Герасимчук, І. А. Гриджук та інші. У власне українській науці питання державного управління і регулювання досліджували теоретики: А. Є. Авер'янов, О. Ю. Амосов, О. Ф. Андрійко, В. І. Атаманчук, В. Д. Бакуменко, С. А. Бронікова, О. І. Васильєва, В. В. Голуб, Г. В. Дмитренко, І. О. Дробот, В. М. Князев, В. С. Куйбіда, М. І. Круглов, Р. Р. Ларіна, О. Ю. Лебединська, В. Я. Малиновський, С. О. Москаленко, Г. С. Одінцова, В. П. Пилипишин, І. В. Розпутенко, Р. М. Рудніцька, О. М. Стельмах, Ю. А. Тихомиров, Л. П. Юзьков та ін.. Разом з тим питання державного управління та регулювання задля забезпечення сталого розвитку досліджено науковцями дуже фрагментарно.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою наукової статті є – з'ясувати сутність понять сталого розвитку, державного регулювання сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття сталого розвитку (від англ. *sustainable development*) є доволі суперечливим, оскільки об'єднує два протилежні розуміння: сталість (стійкість) і включає: «*sustain*», що означає підтримувати та «*able*» – той, що має здатність) і розвиток (рух уперед) (поняття «*development*» однозначно вказує на розвиток, еволюцію, зростання, покращення, вдосконалення).

Варто відзначити, що термін «сталий розвиток» з'явився у 1987 р. в доповіді «Наше спільне майбутнє» («Our Common Future») Г. Х. Брунтланд (G. H. Brundtland). Визначено, що основними напрямками забезпечення змін сталого розвитку є: формування перспектив, що стосуються населення, навколишнього середовища, вирішення проблем енергетики, промисловості, населених пунктів і міжнародних економічних відносин в аспекті навколишнього середовища і розвитку [20].

Г. Дейлі (Н. Daly) тлумачить термін «сталий розвиток», як гармонійний, збалансований, безконфліктний прогрес усієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів), а також окремо взятих держав планети за науково обґрунтованими планами. Одночасно позитивно вирішується весь комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації бідності, експлуатації та дискримінації як кожної окремої людини, так і цілих народів чи груп населення, у тому числі за етнічними, расовими і статевими ознаками [7].

У сучасних умовах, після публікації в 1987 р. доповіді Комісії з економічного розвитку ООН «Наше спільне майбутнє», вчені та аналітики запропонували понад 70 різноманітних трактувань до визначення сутності «сталого розвитку». Спроби визначити зміст цього процесу науковим товариством сформували нові терміни сталого розвитку: зрівноважений, стійкий, збалансований, екорозвиток та ін. [20]. Деякі трактування сутності поняття наведені у табл. 1.1.

Таблиця 1

Деякі трактування сутності поняття «сталий розвиток»

Автори	Зміст поняття
Агафонов Н.Т.	Поступальний рух країни (регіону) за обраної стратегічної траєкторії, що забезпечує досягнення об'єктивно прогресивної системи суспільних цілей [1]
Грефф З.(Graff S.)	Концепція, ідеологія, реакція світового співтовариства на кризові явища у біосфері, економіці, сфері міжнародних відносин [21]

Продовження таблиці й

Гутман Г. В.	Сталий розвиток – такий стан соціо-еколого-економічної системи, при якому існують необхідні умови і передумови для прогресивного руху вперед, для підтримки внутрішньої і зовнішньої рівноваги, для забезпечення поступового переходу економіки від простих явищ до складних, тим самим відбувається формування умов для її переходу в якісно новий стан [6]
Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 р. № 1359-XIV «Про затвердження Концепції сталого розвитку населених пунктів»	Сталий розвиток – це соціально-, економічно- і екологічно-збалансований розвиток міських і сільських поселень, спрямований на створення їх економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального використання ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інтелектуальних тощо), технологічного переоснащення і реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної, екологічної інфраструктури, поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини [16]
Стігліц Дж. (Stiglitz J.)	Сталий розвиток розглядається як «розвиток, який має дозволити людству уникнути можливого передчасного зникнення з обличчя Землі в результаті самознищення під впливом власних варварських дій стосовно оточуючої дійсності» [17]
Ускова Т.В.	Сталий розвиток – процес змін, в якому експлуатація ресурсів, напрямом капіталовкладень, орієнтація технологічного розвитку в гармонії із соціальним добробутом і екологічною рівновагою підвищують цінність теперішнього та майбутнього потенціалу [18]
Шургаліна І.М.	Сталий розвиток складної соціально-економічної системи (міста) можна розуміти як стабільне поліпшення якості життя населення в тих межах господарської ємності біосфери, перевищення яких призводить до руйнування природного механізму регуляції навколишнього середовища і її глобальної зміни [19]

Таким чином, можна зробити висновок про те, що сталий розвиток за своїм внутрішнім змістом передбачає перманентне відтворення стану динамічної рівноваги, з періодичною зміною його рівня, при якому відбувається постійне розв'язання суперечностей між внутрішніми компонентами системи, і зміна параметрів біосфери не виходить за межі катастрофічних трансформацій [4, с. 45].

Відповідно, сталий розвиток можемо визначити, як регульований процес гармонізації продуктивних сил, соціальних, економічних і екологічних складових, спрямованих на використання, збереження та поетапне відновлення цілісності природного середовища, створення можливостей і досягнення відповідної якості життя людей.

Це обумовлено тим, що основною метою державного втручання задля забезпечення сталого соціально-економіко-екологічного розвитку є забезпечення безперервності процесу відтворення національного господарства, як єдиного цілого, досягнення збалансованості

економічної, соціальної та екологічної ефективності на макрорівні. Її реалізація здійснюється через свідоме визначення суспільних потреб, можливостей і шляхів їх задоволення [15, с. 67].

Задля того, щоб зрозуміти, як саме повинні бути організовані дії державного регулювання щодо сталого розвитку, необхідно детально дослідити термінологічний апарат.

У процесі аналізу виявлено, що на рівні загальної науки управління поняття «регулювання» та «управління» не є ідентичними. Державне управління загалом трактується через цілеспрямований вплив на об'єкти управління, із застосуванням відповідних методів, важелів та інструментів, що передбачають підпорядкування цих об'єктів управлінському впливу з боку суб'єкта управління [3, с. 288]. Державне регулювання також реалізується через цілеспрямований вплив, проте, *об'єктом впливу виступає середовище та процеси*.

Державне регулювання у багатьох наукових працях визначається і як функція державного управління, що визначається нечіткою визначеністю наукових поглядів щодо взаємозв'язку цих понять. Задля того, щоб зрозуміти відмінності в підходах до визначення даних понять, визначити сферу та сам механізм їх дії, проаналізуємо кожне, а також визначимо систему взаємозв'язків між ними.

Видатний німецький вчений М. Вебер (M. Weber) визначив державне управління як конкретний вид діяльності щодо здійснення державної влади, який має функціональну та компетенційну специфіку, що відрізняє її від інших видів та форм реалізації державної влади [13]. В енциклопедії «Britanika» державне управління охарактеризоване як діяльність, що включає здійснення політики та програм урядів. На думку видатного американського вченого П. Друкера (P. Drucker), управління є особливим видом діяльності, що перетворює неорганізований натовп на ефективну цілеспрямовану та продуктивну групу [10].

Перефразовуючи одного з найвідоміших представників науки управління А. Файоля (H. Fayol), можна сказати, що управляти державою – це вести її до цілей з максимально можливим використанням усіх наявних ресурсів [10, с. 432]. Підтвердження цієї думки також знаходимо у Г. Райта (H. Rait), яким управління трактується як організація і спрямування ресурсів з метою досягнення бажаного результату [11].

З'ясовуючи сутність, зміст та специфіку функціонування державного управління в умовах сталого розвитку, можна виокремити наступні особливості: зміни функцій держави (яка виконує захисну, оборонну, правову, економічну, політичну та арбітражну) у практиці регулювання соціальних процесів; трансформації самого підходу до державного управління на практиці, структура та функції якого ускладнюються, посилюється реформаційний потенціал, утверджуються нові принципи взаємодії між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства [14, с. 49].

Далі перейдемо до теоретичного аналізу наукових підходів до визначення поняття «державне регулювання». Дане поняття розглядається у широкому та вузькому значеннях. Так, у широкому розумінні державне регулювання виявляється у встановленні державою загальних правил поведінки (діяльності) учасників суспільних відносин та їх корегування відповідно до умов, що змінюються [11].

Щодо державного регулювання у вузькому розумінні, то можна виділити декілька підходів до його тлумачення: як одна із функцій державного управління [2, с. 457]; як засіб керівного впливу на організаційно не підпорядковані виконавчому органу об'єкти, включаючи також інші виконавчі органи [12, с. 527]; як цілеспрямована діяльність уповноважених державних органів, їх посадових осіб та окремих недержавних утворень, що

полягає у здійсненні комплексних заходів, спрямованих на практичну реалізацію державної політики [5, с. 6].

Узагальнюючи точки зору щодо поняття «державне регулювання» та здійснюючи певну класифікацію найтипівіших підходів до розуміння цього явища, можна звести до того, що державне регулювання:

- система заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних державними структурами і громадськими організаціями;
- вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами;
- майже всі функції держави, пов'язані з економічною та економіко-соціальною діяльністю і покликані забезпечити умови функціонування ринкової економічної системи;
- політика, яка через застосування державою спеціальних заходів впливає на поточні ринкові події;
- сфера діяльності держави для цілеспрямованого впливу на поведінку учасників ринкових відносин;
- одна із форм державного впливу на економіку, яка ґрунтується на законодавстві, реалізується встановленням і застосуванням державними органами правил;
- одна із функцій державного управління [9, с. 55].

Провівши аналіз наведених підходів, слід вважати, що сприйняття державного регулювання як однієї із функцій управління дозволить точно визначити зміст розглянутого поняття. Інші пояснення, при цьому, допоможуть деталізувати таку функцію, визначивши методи впровадження останньої. Як висновок, в цілому, суперечностей з приводу наведених підходів при розгляді питань державного управління немає. А формування різноманітних підходів пояснюється тим, що кожен автор досліджує державне регулювання в площині власних напрацювань.

В процесі дослідження було виявлено, що державне регулювання сталого розвитку передбачає організовані системні дії щодо забезпечення сталого і збалансованого функціонування економічної, екологічної, соціальної підсистем, що мають на меті покращення якості та підвищення рівня життя населення. Так, отримані результати теоретичного аналізу наукових підходів до визначення поняття «*державне регулювання*» узагальнено на рис. 1.

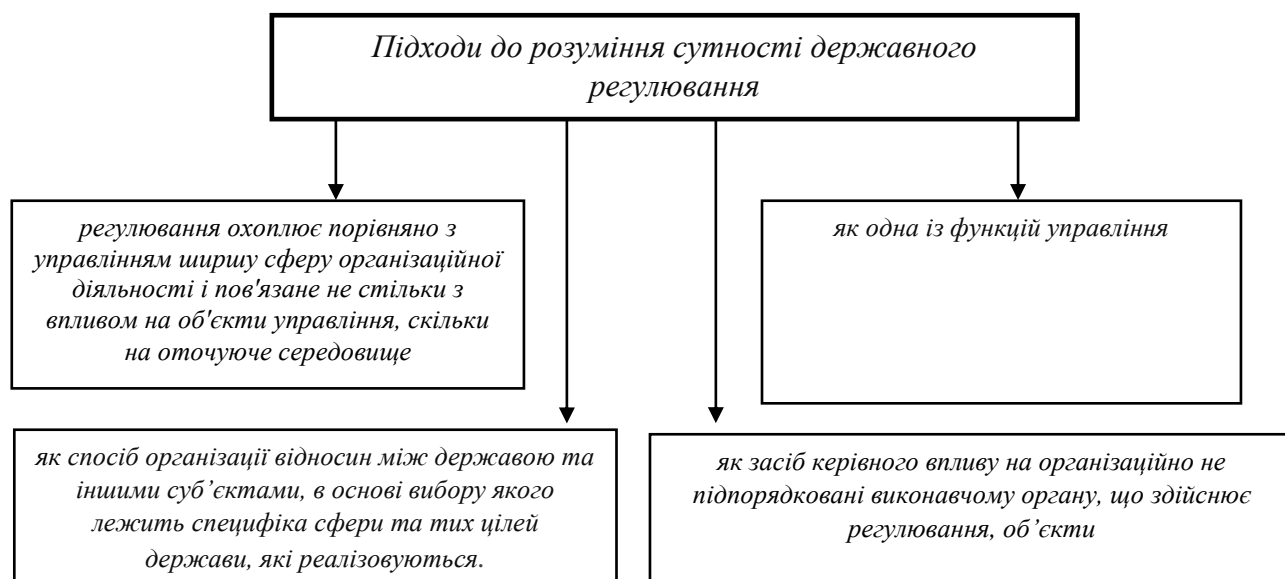

Рис 1. Наукові підходи до розуміння сутності державного регулювання

Отже, в основі державного управління та державного регулювання є процес цілеспрямованого державного впливу. Зазначимо, що в контексті даного дослідження під терміном «цілеспрямований державний вплив» розуміємо організуючі, регулюючі та контролюючі дії органів влади.

Державно-управлінський вплив трактується як дії органів державної влади та управління як суб'єктів державно-управлінських відносин щодо реалізації державного управління, прийняття та здійснення державно-управлінських рішень [8, с. 228].

Сферою впливу державного управління є вся сукупність державно-управлінських процесів, яка полягає в свідомій і цілеспрямованій послідовній діяльності, пов'язаній з реалізацією державно-владних повноважень суб'єктами державного управління, унаслідок чого відбувається зміна суспільних станів, подій і явищ [11].

Виокремлення сфер впливу державного регулювання сталого розвитку дозволило досить чітко розмежувати поняття «державне управління» та «державне регулювання». До сфер впливу державного регулювання сталого розвитку відносимо: структурну оптимізацію, контролінг, енергетичну і екологічну безпеку, баланс інтересів, стимулювання енергозбереження, інституційну оптимізацію, створення нормативно-правової бази, енергодипломатію, здійснення цінової і податкової політики, формування енергостратегії і її моніторинг.

І це в той час, коли державне управління здійснює переважно адміністративно-розпорядчий вплив, тобто заснований на регламентованих, точних розпорядженнях, наказах, постановах, інструктажах, рекомендаціях, нормуванні, створенні відповідних систем державних стандартів, уніфікації та ін. Тобто, державне управління означає цілеспрямований вплив саме на об'єкти державного управління, підконтрольні цьому впливу.

У державному регулюванні переважає використання непрямих методів управлінського впливу, тобто таких, що стимулюють розвиток середовища (заохочувальні, стимулюючі). Проте, застосування прямих методів впливу (безпосередніх) (нормативно-правових, адміністративних) є також необхідним у державному регулюванні, тому державне регулювання тісно пов'язане із державним управлінням, і неможливе без державного управління.

Державне регулювання, як і державне управління, виявляється за допомогою процесу цілеспрямованого впливу. Наведені тези засвідчують те, що функціональна сфера впливу державного регулювання може включати керуючий вплив на об'єкти, не обов'язково підпорядковані відповідному органу виконавчої влади, коли державне управління розуміється як вплив на підлеглі (підконтрольні, підвідомчі) об'єкти.

Відповідно до цього, державне регулювання сталого розвитку може являти собою динамічний процес впливу держави на процеси сталого розвитку, а також – стимулювання гнучкої взаємодії соціальних та ринкових суб'єктів, характер якої складається й визначається соціальною поведінкою цих суб'єктів з метою забезпечення сталого розвитку.

Відповідно, державне регулювання сталого розвитку можемо визначити як підтримуючу, компенсаційну та регулюючу діяльність держави, що реалізується на основі теоретико-методологічних засад (доктрин, концепцій, цінностей, принципів, орієнтирів, мети, цілей) через систему організованих, цілеспрямованих, комплексних дій (заходів) та механізмів їх досягнення (засобів, методів, важелів та інструментів впливу) і спрямована на створення сприятливих умов та середовища впливу задля забезпечення збалансованого розвитку економіко-соціо-екологічного середовища (економічного зростання, досягнення соціальної стабільності, підвищення рівня глобальної конкурентоспроможності країни в

умовах забезпечення екологічної стабільності), через стимулювання інноваційних процесів, раціональне використання наявних ресурсів, розвитку екосистеми, що мають на меті покращення якості та підвищення рівня життя населення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отримані результати дослідження дозволили визначити досить чітку систему взаємозв'язків між поняттями «державне регулювання», «державне управління», «державна політика», «цілеспрямований вплив» в рамках системного підходу (тобто, кожне поняття розглядається як певна система, що має свої компоненти та структуру). Перспективними у контексті подальших досліджень можуть стати питання дослідження складових державного регулювання сталого розвитку.

Література.

1. Агафонов Н. Т. Основные положения концепции перехода Российской Федерации на модель устойчивого развития / Н. Т. Агафонов, Р. А. Исляев. – С. – Пб.: Петрополис, 1996. – 10 с.
2. Алехин А. П. Административное право Российской Федерации: Учебник / А. П. Алехин, А. А. Крамолицкий, Ю. М. Козлов. – М.: Зерцало, 1997. – 672 с.
3. Антонов В. Г. Корпоративное управление: Учебное пособие / под ред. В. Г. Антонова // В. Г. Антонов, В. В. Крылов, А. Ю. Кузьмичев и др. – М.: ИД «ФОРУМ»: ИНФРАМ. – 2006. – 288 с.
4. Бакуменко В. Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління: Навч. посібник. / П. І Надолішній, В. Д Бакуменко // К.: Міленіум, – 2003. – 130 с.
5. Вознесенська О. А. Механізм державного регулювання в галузі аудіовізуальних засобів масової інформації / О. А. Вознесенська // Часопис Академії адвокатури України – 2010. – №7. – С. 1–6.
6. Гутман Г. В. Управление региональной экономикой / Г. В. Гутман. – М., – 2001. – 176 с.
7. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку: [пер. з англ.] / Г. Дейлі. – К.: Інтелсфера, – 2002. – 312 с.
8. Державне управління: Словник–довідник / За заг. ред. Князева В. М., Бакуменка В. Д. – К.: УАДУ. – 2002. – 228 с.
9. Добровольская В. Государственное регулирование предпринимательской деятельности: понятие и обоснование / В. Добровольская // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – №8. – С. 54–58
10. Друкер П. Энциклопедия менеджмента / П. Друкер. – М. : Изд. дом "Вильямс", – 2006. – 432 с.
11. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.– ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011 – 649 с.
12. Козлов Ю. М. Административное право : учеб. для студ. вузов / Козлов Ю. М., Овсянко Д. М., Попов Л. Л. ; под ред. Л. Л. Попова. – М. : Юрист, 2002. – 697 с.
13. Мельник А. Ф. Енциклопедичний словник з державного управління / Укл.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред.. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.

14. Надоша О. Державне управління в умовах переходу до сталого розвитку: аналіз сучасних дослідницьких підходів / О. Надоша // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2011. – № 4. – С. 48–55.
15. Опанасенко В.Ф. Державне регулювання економіки України в програмному аспекті [Текст] : дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / Опанасенко Володимир Федорович ; Харківський держ. ун-т. - Х., 1998. – 192 с.
16. Про затвердження Концепції сталого розвитку населених пунктів» / Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 р. № 1359–XIV : Електронний ресурс. –Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>.
17. Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора / Дж. Е. Стігліц; пер. з англ. А. Олійника, Р. Скільського. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
18. Ускова Т.М. Теория и методология управления устойчивым социально-экономическим развитием региона : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. екон. наук: 08.00.05 / Т.М. Ускова; Институт социально-экономического развития территорий РАН. – Вологда. – 2010. – 37 с.
19. Шургалина И. Н. Реформирование российской экономики. Опыт анализа в свете теории катастроф [Текст] / И. Н. Шургалина. – М.: Российская политическая энциклопедия, 1997. – 221 с.
20. Our Common Future. Lecture of the International Commission on Environment and Development (1987) [Electron. resource]. – Mode access: http://www.channelingreality.com/Documents/Brundtland_Searchable.pdf.
21. Transparency International по Индексу непрозрачности 2010 (<http://transparency.org.ru/CENTER/DOC/OpacityIndex2001.doc>).